

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Järjestö

Mikä

-

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

- 2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)**

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

-

- 3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)**

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 § 1 momentin 3 kohta

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Keskusliitto pitää välttämättömänä, että lapsen oikeuksien näkökulmaa vahvistetaan ja tarkennetaan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (Ks. lausunnon kohta 6.: 1 §:n perustelut). On varmistettava, että säännökseen esitetty ”itsenäistä elämää” tulkitaan lasten kohdalla oikein, eikä muotoilu käytännön toiminnassa missään tapauksessa kavenna vammaisen lapsen pääsyä vammaispalvelulain mukaisiin oikeuksiin.

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Keskusliitto pitää tärkeänä, että vammaiset lapset saavat palvelut heidän yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti. Päätöksentekijän tulee harkinnassaan ja toiminnassaan ottaa huomioon velvoite lapsen edun ensisijaisuudesta (YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) 3.1 art. ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen (CRPD) 7.2 art.). LSKL on tarkastellut asiaa tarkemmin lausunnon kohdassa 6. (1 §:n perustelut).

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

1) ”itsenäistä elämää” (lakiehdotuksen 1 § 1 mom 3 kohta): Säännöksen yksityiskohtaiset perusteluissa ei näy selkeästi lapsinäkökulma vaan perustelut ovat kirjoitettu aikuislähtöisesti. On erittäin tärkeää nostaa esiin, mitä ”itsenäisen elämän” käsitteellä tarkoitetaan nimenomaan lasten ja nuorten osalta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (jäljempänä CRPD-komitea) on yleiskommentissaan nro 5 (2017) korostanut vahvasti paitsi CRPD:n myös LOS:n sekä YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin nro 9 asemaa vammaisten lasten osalta tulkitessaan sitä, mitä sopimusvelvoite ”eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä” nimenomaan lasten osalta tarkoittaa. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 23.1 artiklan mukaan kaikkien vammaisten lasten tulisi saada elää täysipainoista ja hyvää elämää oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja

helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan. Tässä yhteydessä CRPD-komitea korostaa, että lapsen oikeuksien komitea on ilmaissut huolensa laitoksiin sijoitettujen vammaisten lapsien suuresta määrästä ja kehottanut sopimusvaltioita tukemaan laitospalveluiden purkamiseen tähtäävillä ohjelmilla vammaisten lasten kykyä asua omissa perheissään, muiden läheisten kanssa tai sijaisperheissä.

CRPD-komitean yleiskommentin mukaan riittävät ja iänmukaiset palvelut lapsille ovat olennaisen tärkeitä, jotta he voivat nauttia ihmisoikeuksistaan yhdenvertaisesti (7 artikla). Vammaisten lasten kehittyvien kykyjen kunnioittaminen ja lasten tukeminen näkemyksien ilmaisemisessa heihin vaikuttavissa asioissa on myös komitean mukaan ratkaisevan tärkeää. Lisäksi on tärkeää tarjota perheille tukea, tietoa ja ohjausta (23 artikla), jotta vammaisten lasten joutuminen laitoksiin estetään.

Keskusliitto haluaa tässä yhteydessä korostaa henkilökohtaisen avun ja kuljetuspalveluiden merkitystä vammaisten lasten osalta. Vammaislainsäädännön valmistelussa tulee ehdottomasti varmistaa, että vammaisten lasten oikeus kyseisiin palveluihin ei vaarannu. YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmässä Suomelle antamissa päätelmissään kehottanut Suomea varmistamaan vammaisille lapsille riittävän määrän henkilökohtaisia avustajia sekä tulkkaus- ja kuljetuspalveluja. THL:n Sotkanet.fi:n tilastojen mukaan vuonna 2019 koko maan henkilökohtaisen avun asiakkaista vain 5 % (1319 henkilöä) kuului ikäryhmään 0–17-vuotiaat. Kyseisen ikäryhmän prosentuaalinen suhteellinen osuus on jopa hieman laskenut vuosittain.

2) Yksityiskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille asian kannalta keskeistä käsitettä ”itsemääräämisoikeus”, mutta ei määritellä tarkemmin, mitä se lasten osalta kyseisessä laissa tarkoittaa. Asia on keskeinen, sillä se liittyy vahvasti lapsen osallisuusoikeuksiin ja niiden vahvistamiseen lapsen kehittyvien valmiuksien mukaisesti. Myös lapsen päätöksentekokyky kasvaa lapsen kehittyvien valmiuksien myötä.

2) ”Vammaisen henkilön etu” (lakiehdotuksen 1 § 1 mom 4 kohta): Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa viitataan sosiaalihuoltolain 4 §:ään (asiakkaan etu) ja 5 §:ään (lapsen etu). Keskusliitto pitää tärkeänä, että perusteluissa tulee esille paitsi sosiaalihuoltolain mukainen lapsen edun määrittely, myös laajempi oikeusperustainen näkökulma lapsen edun periaatteeseen (LOS 3.1 art. ja CRPD 7.2 art.). Kyse on paitsi lapsen hyvinvoinnin ehdottomasti myös lapsen oikeuksien toteutumisesta.

Edellä mainitut näkökulmat ja täydennykset tulee selkeästi kirjata 1 §:n perusteluihin.

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Lapsen oikeuksien komitea on todennut yleiskommentissaan nro 9 (Vammaisten lasten oikeudet), että lasten tulisi saada käyttää niitä kommunikointitapoja, joilla he luontevimmin pystyvät ilmaisemaan mielipiteensä. Lisäksi sopimusvaltioiden tulisi tukea perheiden ja ammattihenkilöstön kouluttamista siihen, että he yhä paremmin osaisivat edistää ja kunnioittaa lasten kehittyviä kykyjä antamalla heidän vähitellen tehdä yhä enemmän omaa elämäänsä koskevia päätöksiä (kohta 32).

Lasten osalta on huomattava, että lapset, jotka eivät pysty puhumalla ilmaisemaan itseään, ovat kommunikoinnissaan riippuvaisia toisista ihmisistä – siitä, miten toiset ymmärtävät ja tukevat heidän kommunikointiaan, tulkitsevat heidän viestejään ja pitävät heidän mielipiteitään tärkeinä. Lähi-ihmisten ja ammattilaisten asenteista ja aktiivisuudesta riippuu, kuinka hyvin puhevammaisten lasten mielipiteet tulevat kuulluksi. Aikuiset joutuvat myös toisinaan tekemään päätöksiä heidän puolestaan. Myös silloin tulee varmistaa, että lasta on kuultu samalla tavalla kuin jos hän olisi kyennyt ilmaisemaan mielipiteensä puhuen. (Ks. lisää Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille <https://lskl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/>)

8. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Asia on lasten osalta erittäin merkittävä. LOS 12.1 art. takaa lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. CRPD 7.3 art. edellyttää, että vammaisella lapsella on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua, jotta oikeus näkemysten ilmaisuun toteutuu. Ks. myös edellisen kohdan (7) vapaamuotoiset perustelut.

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Keskusliitto pitää erityisen hyvänä esityksen 3 § 4 momentin yksityiskohtaisiin perusteluihin tehtyjä lisäyksiä/muutoksia vammaisten lasten osalta. LSKL ehdottaa, että 3 § 3 momentin ensimmäiseen virkkeeseen lisätään ”kehitysvaihe”. Sekä iän että kehitysvaiheen huomioon ottaminen osallistumisen ja osallisuuden tukemisessa on lasten kannalta keskeistä.

Lasten osalta on tärkeää, että 3 § 3 momenttia ja 4 § momenttia sekä niiden yksityiskohtaisia perusteluita tarkastellaan yhdessä ja ymmärretään käytännön toiminnassa, että 3 § 3 momentti koskee myös lapsia ja on merkittävä säännös esimerkiksi itsenäistymässä olevien nuorten osalta.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

-

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelu

-

5 § 1 momentti

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Keskusliitto pitää esitystä hyvänä. Erityisesti vammaisten lasten ja heidän perheidensä osalta palveluiden jatkuvuus ja pysyvyys on keskeinen tekijä lapsen, nuoren ja koko perheen jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta.

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että säännöksen perusteluissa määritellään, millaisin priessein asiakkaan etua määritellään. Jotta lasta koskeva päätöksenteko voi olla YK:n lapsen oikeuksien komitean tarkoittamalla tavalla yksilöllistä, se tarvitsee tuekseen perusteet, joihin ratkaisuharkinta tukeutuu. Niiden tulee ohjata lapsen edun mukaista päätöksentekoa yleisellä tasolla mutta antaa samalla konkreettiset lähtökohdat tapaus- ja tilannekohtaiseen harkintaan kulloisessakin kontekstissa. Ilman arvioinnin tueksi kirjattuja perusteita päätöksenteko on liiaksi kiinni päätöksentekijän omasta arvomaailmasta ja elämäkokemuksesta. Mikäli lapsen edun mukaisen ratkaisun arvioinnilta

puuttuvat premissit, se vaikeuttaa arviointiprosessin kirjaamista ja täten myös seurantaan sekä jälkikäteistä arviointia ja valvontaa. Esityksen perusteluissa viitataan SHL 4 ja 5 §:ään. Lapsen etua koskeva sääntely on siirtynyt SHL:ään lähes sellaisenaan lastensuojelulaista (LSL 4 §). Onkin syytä pohtia, tulisiko vammaisten lasten osalta määrittellä tarkemmin, millaisiin premisseihin lapsen edun määrittely nimenomaan vammaispalveluissa kiinnittyy. Asiaa tulee tarkastella erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksen sekä vammaisyleissopimuksen velvoitteiden kautta, jolloin lapsen edun määrittelyyn tulee vahvempi ihmisoikeusnäkökulma.

5 § 2 momentti

- 14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

5 § 3 ja 4 momentit

- 15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

- 16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

36 § Palvelutarpeen arviointi

- 17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)**

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä

sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Ei kantaa

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

LSKL ei ota kantaa sosiaalihuoltolakiin tehtyihin muutosehdotuksiin. Sosiaalihuoltolaki yleislakina koskee useita eri asiakasryhmiä ja laajasti mm. erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tästä syystä sosiaalihuoltolakiin ehdotettavien muutosten tarkastelu vaatii tarkempaa ja laaja-alaisempaa arviointia ja vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan.

Pollari Kirsi
Lastensuojelun Keskusliitto